

УДК: 368:347.56 ; 347.964.1(497.11) ; 347.961(497.11)

CERIF: S 137, S 144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_25202A

др Владимир ЧОЛОВИЋ*

научни саветник; редовни професор Правног факултета
Универзитета Унион, Србија

др Владимир ЦРЊАНСКИ**

доцент Правног факултета Универзитета Унион, Србија

КОЛЕКТИВНО ОСИГУРАЊЕ ОД ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОДГОВОРНОСТИ (са освртом на колективно осигурање јавних бележника и адвоката)

Сажетак

Лица која врше слободне професије, као што су јавни бележници, адвокати, стечајни управници и групе имају обавезу да се осигурају од професионалне одговорности, како би штеђа лица која користе њихове услуге била заштићена од евентуалних штета. Поједина струковна удружења, као и коморе уговарају колективно осигурање од професионалне одговорности наведених лица, како би се постигла уједначеност у дефинисању премије осигурања и услова осигурања. Законодавство Републике Србије које регулише јавно бележничтво и адвокатуру прописује

* Електронска адреса аутора: vladimir.colovic@pravnofakultet.edu.rs.
ORCID 0000-0002-2016-1085

** Електронска адреса аутора: vladimir.crnjanski@pravnofakultet.edu.rs.
ORCID 0000-0002-1434-6243

обавезу чланова комора у овим областима да закључе осигурање преко комора присиђујањем колективном осигурању које закључују односне коморе као ујоварачи. У раду се јосијавља јиђање да ли се у наведеној области осигурања може дефинисаји закључење колективних осигурања, онако како је јо учињено у законодавству Републике Србије, имајући у виду јрироду обављања слободних јрофесија, као и разлике у обиму јосла и јрихода који се осјварују вршењем наведених занимања. Аујори се осврћу и на јоједина законска решења у друјим земљама, а јосвећују јажњу и основним каракјерисјикама колективної осигурања у друјим областима.

Кључне речи: Професионална одјоворност. – Обавезно осигурање. – Колективно осигурање. – Адвокаји. – Јавни бележници.

I Увод

Професионална одговорност се може односити на различита занимања која у себи подразумевају примену одговарајућих научних и стручних знања, али и пружање интелектуалних услуга. Можемо рећи да ова занимања у себи носе интелектуални аспект, с обзиром на то да лице мора да испуни законом прописане услове да би могло да обавља наведена занимања. Иначе, наведена занимања се односе на стечајне управнике, адвокате, јавне бележнике, лекаре, ревизоре, рачуновође, као и друге. Она су међусобно различита. Ипак, оно што их повезује јесте одговарајућа стручност, обавеза испуњења услова како би се одређена професија извршавала, затим јавни интерес који је, често, уско везан за обављање ових послова, постојање трећих лица којима се пружају услуге од стране вршиоца слободних професија и, најзад, штета која може настати трећим лицима услед грешке или непажње вршилаца ових занимања.

Да би трећа лица била заштићена од евентуалних штета, лица која врше слободне професије, у многим случајевима, морају бити осигурана. Кад кажемо да су у питању многи случајеви, мислимо само на обавезност која је дефинисана законом, као што је то случај код адвоката, стечајних управника, јавних бележника и других, док наравно постоје слободне професије код којих ова обавеза није утврђена.

Ми нећемо детаљно посвећивати пажњу обавезном осигурању професионалне одговорности, већ начину закључења уговора у тој области. Овде, пре свега, мислимо на колективно осигурање од професионалне одговорности. Наиме, у законодавству Републике Србије, али

и у законима других земаља, предвиђена је обавеза да се закључи колективно осигурање професионалне одговорности преко одговарајућих асоцијација, као што су струковна удружења, коморе, итд. Ми ћемо, у раду, у том смислу, анализирати одредбе закона који уређују јавно бележништво и адвокатуру а који предвиђају наведену обавезу. Наравно, код других професија се, такође, може закључивати колективно осигурање, али основно питање које се овде поставља, тиче се обавезе вршиоца слободне професије да закључи ово осигурање на наведени начин, како би исту могао да извршава.

II Слободне професије и одговорност

Једна од карактеристика слободних професија је строго лични карактер обавезе лица које врши ту професију у односу на трећа лица. Наведена карактеристика произлази из интелектуалне компоненте тих професија, као што смо рекли.¹ Однос на релацији вршилац слободне професије – странка, заснован је на поверењу странке у рад јавног бележника или адвоката. Исто тако, морамо поменути повећану аутономију вршилаца слободне професије. Они имају дискрециону слободу одлучивања и избора средстава, начина и техника у вршењу посла који им је поверен. Код вршења професионалних делатности нема класичног односа субординације, односно хијерархијске потчињености лица које врши ту делатност вољи онога за кога обавља посао.² Субординација, односно хијерархија је код неких слободних професија више, а код неких мање присутна. Наиме, јавни бележници имају ужу аутономију од адвоката, с обзиром на јавна овлашћења која врше. Такође, лекар има аутономију, али он мора поступати по одређеним медицинским правилима. Такође, стечајни управници одговарају за свој рад стечајном судији и повериоцима. Но, оно што је заједничко код свих слободних професија је стручност и извесна аутономија у обављању професионалне делатности. Иначе, код појединих професија разликујемо различите врсте одговорности. Тако, на пример, код јавних бележника разликујемо дисциплинску, прекршајну, кривичну и грађанскоправну одговорност. Свака од ових врста одговорности има своја посебна обележја и правила. Постојање више облика одговорности не значи да код утврђивања штете морамо да се одлучимо за један облик одговорности, односно ти облици се међусобно не искључују, већ се, у пракси, паралелно

1 Jure Plečaš, „Profesionalna odgovornost javnih bilježnika u Republici Hrvatskoj – stegovna, kaznena, prekršajna i građanskopravna“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, br. 26/2018, 113.

2 *Ibid.*, 114.

реализују.³ Но, чињеница је да, са становишта осигурања, нас највише интересује грађанскоправна одговорност, односно, питање настале штете је најважније са становишта исплате накнаде од стране осигуравача.

III Уопште о осигурању професионалне одговорности

На првом месту, рећи ћемо да се на осигурање од професионалне одговорности примењују општа правила о осигурању од одговорности. Но, иако предмет осигурања од професионалне одговорности представља одговорност осигураника за штету, морамо истаћи обавезу осигураника да оштећеном надокнади штету проузроковану штетном радњом. По томе, сваки облик грађанске одговорности може бити предмет осигурања, што обухвата субјективну одговорност за штету, затим објективну, вануговорну, предуговорну, уговорну, као и приватну одговорност ван обављања службе, ако је то посебно уговорено. Наравно, кривична одговорност не може бити предмет ове врсте осигурања, с обзиром на то да је ова врста одговорности уско везана за лице које је проузроковало штету, па се, самим тим, не може пренети на друго лице, односно осигуравача.⁴ На пример, можемо се сложити са тврдњом да се предмет осигурања од професионалне одговорности односи на било који облик грађанске одговорности, али ће осигуравач бити у обавези само ако је настала штета на имовини и другим вредностима оштећеног, односно трећег лица.⁵ Наравно, морамо узети у обзир случајеве искључења из осигурања, када осигуравач неће бити у обавези према оштећеном, чему нећемо посвећивати пажњу.

Сврха уговора о осигурању од професионалне одговорности се односи на заштиту имовине осигураника од евентуалних последица насталих радњом вршиоца слободне професије. Наравно, то лице мора бити одговорно за проузроковане последице његових радњи. Поменућемо и опште правило из ове области да осигураник заједно са осигуравачем солидарно одговара за штету насталу радњом осигураника. Такође, овлашћење трећег оштећеног лица настаје тек кад настане штета на његовој имовини и другим вредностима, с обзиром на то да он није учесник уговорног односа.⁶ Затим, осигуравач ће бити у обавези да надокнади штету оштећеном тек када он постави захтев за

3 *Ibid.*, 115.

4 Jelena Arambašić, „Ugovori o osiguranju od odgovornosti odvjetnika i javnih bilježnika“, *Javni bilježnik*, Vol. 27, br. 50/2023, 73.

5 *Ibid.*

6 Владимир Чоловић, „Циљ код осигурања од одговорности“, *Зборник радова: Право између идеала и стварности* (ур. Страхиња Миљковић), Београд, 2023, 299–300.

накнаду. То значи да осигурани случај наступа у том тренутку.⁷ Значи, предмет осигурања не може бити обавеза осигураника да накнади штету, с обзиром на то да она не мора ни да настане у текућем периоду осигурања. Обавеза исплате штете постоји за осигуравача, али и за осигураника онда када се оштећено лице њему обрати за накнаду.⁸ Штете не би ни било да није дошло до повреде дужности обављања професионалне делатности, било да је у питању јавна служба или не, што значи да предмет осигурања једино може бити одговорност осигураника, а не обавеза, јер се у моменту закључења уговора не може знати колика ће обавеза бити, као ни да ли ће је уопште бити.⁹ Сигурно је да се овим осигурањем штити имовина осигураника, али и трећег оштећеног лица, што не значи да предмет осигурања може бити обавеза. Уосталом, онда би могли да дефинишемо да код свих врста осигурања предмет осигурања представља обавезу накнаде штете.

IV Основне карактеристике колективног осигурања

Колективно осигурање, без обзира на то да ли се односи на имовину или лица, обухвата истим уговором већи број лица која су повезана на одређени начин, односно обухвата више ствари које су својина већег броја лица.¹⁰ Но, један од основних проблема које се појављује код колективног осигурања, јесте недостатак адекватног регулисања ове области. Осим тога, кад је у питању наша земља, поставља се питање да ли се на колективно осигурање могу примењивати одредбе Закона о облигационим односима,¹¹ што се односи на многе елементе уговора о осигурању, као што је дефинисање осигураног случаја, плаћање премије, пријава промене ризика, итд.¹² Колективно осигурање са собом носи различите посебности, што мора бити предмет регулисања. Но, пре дефинисања посебних правила која везујемо за колективно осигурање, морамо дефинисати важност овог облика осигурања у појединим

7 Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Наташа Мрвић Петровић, *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Београд, 2010, 23.

8 Владимир Чоловић, „Временско ограничење обавезе осигуравача – примена *claim's made* клаузуле код осигурања од одговорности“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2018, 262.

9 В. Чоловић (2018), 252.

10 Предраг Шулејић, *Право осигурања*, Београд, 2005, 77.

11 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени лист РС*, бр. 18/2020.

12 Слободан Јовановић, „Регулисање уговора о приватном колективном осигурању у европском праву“, *Европска ревија за право осигурања*, бр. 2/2013, 8.

областима, као и чињенице, које се односе на то да осигураници, углавном, не учествују у дефинисању услова осигурања, затим да је овај облик осигурања врста осигурања за туђ рачун, јасно дефинисање овлашћења уговарача осигурања, плаћање премије од стране осигураника према уговарачу, итд. Постоје мишљења да колективно осигурање има задатак да заштити интерес корисника осигурања, али морамо да кажемо да се тада ради о уговорима у корист трећих лица који се разликују од колективних уговора.¹³ Иначе, колективне уговоре о осигурању, најчешће, срећемо у области социјалне заштите, здравствене заштите, заштите запослених, па и у области пољопривреде.¹⁴

У упоредном праву термини „колективно“ или „групно“ осигурање се не налази у законским актима у значајнијем броју правних система. Чак и у земљама где се препознаје потреба да се ова област у осигурању посебно регулише, преовлађујућа је тенденција да се она дефинише на базични начин.¹⁵ Један од изузетака је француско законодавство које садржи више решења везаних за колективно осигурање, у односу на друга европска законодавства. Један од карактеристика је да су норме Законика о осигурању Француске когентне, односно да их странке не могу мењати. Но, разлог томе је да би давање широке слободе уговарања странкама у таквим уговорима могло нарушити интересе колективитета који је покривен осигурањем.¹⁶ И у Закону о осигурању Немачке се на сличан начин дефинише групно осигурање, што чуди с обзиром на то да је овај акт донесен 2009. године. У овом Закону не постоји свеобухватан скуп норми које регулишу колективно осигурање.¹⁷ Неколико законодавстава у којима се регулише колективно осигурање су законодавства скандинавских земаља. У Шведској, колективно осигурање се дефинише као уговор којим се пружа заштита групи лица.¹⁸ У Финској, уговор о колективном осигурању се дефинише као уговор у коме је пружена или може бити пружена заштита већем броју лица.¹⁹ У Норвешкој, колективно осигурање се одређује као осигурање у коме се права и обавезе

13 Robert B. Butler, „Some Legal Problems in Group Insurance“, *Louisiana Law Review*, Vol. 22, Nr. 1/1961, 171–172.

14 Јасна Пак, *Право осигурања*, Београд, 2011, 36.

15 Mariusz Frasz, „The European Context of the Group Insurance Contract“, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, Vol. 27, 2020, 180.

16 *Ibid.*, 181–182.

17 *Ibid.*, 182.

18 Swedish Act on the insurance contract 2005; Johanna Hjalmarsson, „The Swedish Insurance Contracts Act 2005 – an overview“, *Nordisk Försäkringstidskrift*, Nr. 1/2008, 91–92; С. Јовановић, 9.

19 Finnish Act on the insurance contract No. 543/1994 of 28 June 1994, доступно на адреси: <https://finlex.fi/en/legislation/translations/1994/eng/543>, 21. 3. 2025; С. Јовановић, 10.

чланова групе дефинише споразумом који закључује један од осигураника у име и за рачун чланова те групе.²⁰

Најчешће, у пракси, срећемо колективно осигурање запослених, када послодавци, као уговарачи осигурања, закључују обавезна и добровољна колективна осигурања.²¹ Значи, послодавац закључује уговор о осигурању са осигуравачем, а запослени су корисници осигурања и обухваћени су једним уговором независно од њихових појединачних личних својстава, карактеристика, здравственог стања, година живота, итд.

Морамо рећи да су колективни уговори о осигурању настали касније у односу на индивидуалне. Уговорач осигурања може бити и правно и физичко лице, али њих закључују, пре свега, правна лица, као што су банке, синдикати, коморе, удружења, јавне установе, итд.²² Интерес за закључење колективног осигурања се састоји у уговарању мање премије осигурања, као и повољнијих услова за закључење уговора. Интерес осигуравача се састоји у томе да се једним уговором осигурава већи број лица. Чињеница је да многа професионална удружења предвиђају обавезу да њихови чланови приступе колективном уговору о осигурању.²³ Али, ову обавезу не морају да утврде само она удружења чији чланови обављају професионалну делатност за коју је предвиђено закључење обавезног осигурања од одговорности за штете корисницима услуга. У сваком случају, основни циљ ових уговора је да обезбеде одговарајуће покриће за евентуалне штете трећим оштећеним лицима.

Како смо рекли, код овог облика осигурања, премија је нижа у односу на појединачна осигурања. Томе доприноси и број лица која су обухваћена осигурањем, као и начин наплате премија.²⁴ Затим, колективно осигурање се заснива на групној селекцији ризика, с обзиром на то да је осигурана група лица. Обрачун премија се код колективног осигурања обавља на основу података о претходно насталим осигураним случајевима, па је зато битно да број лица у групи која се осигурава буде што већи. Битно је да лица у групи која се осигурава буду повезана на исти начин.²⁵

20 Norwegian Act on the insurance contract, Act of 16 June 1989, доступно на адреси: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.finanstilsynet.no/4a7493/globalassets/laws-and-regulations/laws/act-insurance-contracts.pdf>, 20. 3. 2025; С. Јовановић, 10.

21 Јасмина Лабудовић Станковић, „Колективно осигурање запослених – страна и домаћа искуства“, *Евројска ревија за право осигурања*, бр. 4/2018, 18.

22 Ј. Пак, 36.

23 *Ibid.*, 37.

24 Ј. Лабудовић Станковић, 16.

25 *Ibid.*

*
* *

Колективно осигурање је најприсутније код осигурања запослених, код којег се, по правилу не ради о оквирном уговору, по коме сваки запослени треба да се сагласи са условима осигурања и другим елементима уговора, већ се ради о уговору из којег директно произлазе права и обавезе за осигуранике. Значи, код колективног осигурања запослених постоји само један уговор који закључује послодавац и осигуравач, а не и појединачни уговори између сваког запосленог и осигуравача.²⁶ Премију плаћа послодавац, а он је истовремено и уговарач осигурања.

1. Циљ закључења колективних осигурања

Циљ закључења колективних осигурања се разликује у зависности од тога ко су осигураници, као и шта је предмет осигурања, односно ко је уговарач осигурања. Ако знамо да такве уговоре о осигурању закључује послодавац за запослене, поједине асоцијације за своје чланове, спортски клубови за спортисте, онда овај циљ можемо посматрати и са становишта послодавца, асоцијације, клуба и са становишта осигуравача. Циљ послодавца и других је да ојача позицију запослених или чланова, као и стварање бољих односа са њима. То значи да овде није присутан интерес осигуравача.²⁷ Интерес послодавца и клубова или удружења је усклађен са интересима запослених и чланова и он је супротстављен интересима осигуравача. Са друге стране, морамо посматрати и однос осигуравача и послодавца, асоцијације или спортског клуба као уговарача осигурања. Наиме, запослени или чланови често немају контролу над закључењем колективног уговора о осигурању. Осим тога, они немају ни контролу над доношењем акта који регулише питање колективног осигурања.²⁸ Чињеница је да уговарач осигурања води рачуна о сопственим, али и о јавним интересима кад су у питању професионалне делатности, у оквиру којих се врше и јавна овлашћења.

2. Разлике између колективног и индивидуалног осигурања

Поменућемо поједине разлике између колективног и индивидуалног осигурања. Прва разлика је у уговорном раздвајању уговарача осигурања и осигураника. Када дође до осигураног случаја, накнада

²⁶ *Ibid.*, 20.

²⁷ [без аутора], „Group Insurance Policies: The Employer/Insurer Agency Relationship“, *Duke Law Journal*, Vol. 1968, Nr. 4/1968, 825–826.

²⁸ *Ibid.*, 826–827.

ће бити исплаћена трећем оштећеном лицу које може, али и не мора бити именовано.²⁹ Следећа разлика се односи на дефинисање услова осигурања. Код колективног осигурања, услове дефинишу осигуравач и уговарач осигурања, без учешћа осигураника.³⁰ Трећа разлика се односи на приступање осигураника колективном осигурању. За разлику од индивидуалног осигурања, код колективног осигураници приступају уговору потписивањем изјаве или на сличан начин који мора бити одређен одговарајућим актом. Четврта разлика се односи на трајање уговора о колективном осигурању. Наиме, поставља се питање да ли само уговарач осигурања може да раскине исти у односу на појединог осигураника.³¹ Пета разлика се односи на обрачун премија. Код колективног осигурања се ризици процењују коришћењем једноставних процедура који се заснивају на информацијама које се односе на групу осигураника у целини, а не на детаљима везаним за сваког појединог осигураника, што значи да се премија процењује за целу групу.³² Последња разлика се односи на плаћање премија од стране уговарача осигурања. Он има обавезу да је плати. Осигуравач не потражује премију од осигураника, већ од уговарача осигурања. Уговарач осигурања нема обавезу да плати премију у случају да осигураник према њему не измири своје обавезе, што значи да он не може ни остваривати права која произлазе из односа са уговарачем.³³

V Колективно осигурање професионалне одговорности – могућност примене и недоумице

Колективно осигурање професионалне одговорности, као и друга колективна осигурања, има своје предности, међу којима је и осигуравајуће покриће одређено од стране припадника професије, који имају у виду све ризике који прете у вршењу професије.³⁴ Међутим, поставља се питање да ли колективно осигурање, као начин закључења уговора о осигурању, можемо изједначити са индивидуалним, односно због чега је прописана алтернатива у начинима закључења ове врсте осигурања, као што ћемо касније видети. Да ли то значи да ће између јавних бележника и адвоката бити разлика кад је у питању сума осигурања по једној

29 Anna Piechota, „Identification of differences between group and individual life insurance for employees“, *Economic and Environmental Studies*, Vol. 19, Nr. 2/2019, 214.

30 *Ibid.*, 215.

31 *Ibid.*

32 *Ibid.*, 215–216.

33 *Ibid.*, 216.

34 Наташа Петровић Томић, *Право осигурања: Систем, књиџа I*, Београд, 2019, 180.

полиси, односно да ли треба да постоје критеријуми који ће одређивати суму осигурања? Томе ћемо, такође, посветити пажњу.

1. Специфичности колективног осигурања јавних бележника

Кад говоримо о јавним бележницима, основ њихове професионалне одговорности налазимо у јавним овлашћењима која су преузели, а која је на њих пренела држава.³⁵ Питање професионалне одговорности јавних бележника постављамо кад вршењем послова јавног бележништва, настане повреда дужности обављања те делатности, а услед тога и штета корисницима услуга јавног бележника.³⁶ Одговорност јавних бележника може бити дефинисана као уговорна или вануговорна. Јавни бележник може предузимати одређене радње на основу пуномоћја странке, када ће се, као треће оштећено лице, појавити само то лице које је дало пуномоћје; тада говоримо о уговорној одговорности. Са друге стране, када јавни бележник извршава радње по основу јавних овлашћења, онда свако лице које је корисник његових услуга, може бити треће лице; тада се ради о вануговорној одговорности.³⁷

По одредбама Закона о јавном бележништву Републике Србије,³⁸ колективно осигурање се може закључити, имајући у виду улогу Коморе јавних бележника коју има у закључењу ове врсте осигурања, као и у односу на евентуалну могућност јавног бележника да самостално закључи наведени уговор уз поштовање појединих елемената везаних за утврђивање суме осигурања.³⁹ Ова одредба ЗБ је, најблаже речено, двосмислена. Без обзира на то да ли се осигурање закључује самостално или преко коморе, морају се поштовати услови осигурања које је прихватила Комора. Осим тога, као услов за именовање јавног бележника није наведено обавезно осигурање од одговорности, али јесте као услов за разрешење. И у том случају, нејасно је да ли се ради о колективном осигурању или не. У вези са наведеним, поставља се и питање, да ли јавни бележник може да закључи посебан уговор са лицем коме се пружа одређена услуга. Тада се не би радило о обавезном осигурању, већ

35 Владимир Чоловић, „Осигурање од одговорности јавних бележника (законодавство Републике Српске и законодавства појединих земаља у региону)“, *Правна ријеч*, бр. 47/2016, 126.

36 Владимир Црњански, *Извршиоци јавнобележничког записи*, Београд, 2024, 75.

37 Катарина Иванчевић, „Осигурање јавних бележника од професионалне одговорности“, *Европска ревија за право осигурања*, бр. 2/2012, 74.

38 Закон о јавном бележништву Републике Србије – ЗБ, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015, 106/2015 и 94/2024.

39 В. Чоловић (2016), 137.

о споразуму уговорних страна који би се односио на осигурање свих ризика који прете у одређеном временском периоду у време вршења одређених радњи од стране јавног бележника.

Иначе, одредбама ЗБ би требало јасно регулисати да покриће осигурања мора бити везано за почетак вршења јавнобележничке делатности, односно за дан именовања јавног бележника. Исто тако, морало би се недвосмислено одредити улога Коморе јавних бележника код закључења колективног уговора или појединачних уговора о осигурању, чиме би се дефинисала њена улога као уговарача осигурања. Најзад, мора се јасно истаћи да покриће ове врсте осигурања не може увек да покрије штету која може настати грешком или пропустом јавног бележника. Због тога би било пожељно закључивати и друге врсте осигурања, а било би корисно и стварање посебних фондова. Комора јавних бележника је струковна комора која прописује правила, али уколико у вршењу службе јавног бележництва дође до штете, одговорност се утврђује индивидуално, у односу на конкретног јавног бележника.

Са друге стране, Закон о јавним биљежницима Републике Хрватске⁴⁰ не дефинише колективно осигурање у одредби којом регулише осигурање од одговорности.⁴¹ Ова одредба се односи, углавном, на опште елементе осигурања од одговорности јавних бележника. Наравно, хрватски законодавац дефинише ово осигурање као обавезно. Осим тога, јавни бележник мора да усклади своје осигурање са изменама општих услова осигурања, а о чему га обавештава Комора. Само у ставу 5 овог члана, дефинише се да Комора може да преузме осигурање од одговорности јавних бележника, што би подразумевало да они плаћају премију Комори, а не осигуравачу. Значи, овај закон ни једном одредбом не дефинише колективно осигурање, већ само могућност да Комора закључује осигурање у име и за рачун јавних бележника.

Закон о нотарима Републике Црне Горе,⁴² као и законодавство у Србији, дефинише могућност да Комора може са осигуравачем да за своје чланове закључи колективни уговор о осигурању, као и да су у том случају нотари дужни да плаћају Комори премију осигурања.⁴³

40 Zakon o javnom bilježništvu Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16 i 57/22.

41 Zakon o javnom bilježništvu Republike Hrvatske, чл. 17.

42 Закон о нотарима Републике Црне Горе, *Службени лист РЦГ*, бр. 68/2005 и *Службени лист ЦГ*, бр. 49/2008, 55/2016 и 84/2018.

43 Закон о нотарима Републике Црне Горе, чл. 18 ст. 4.

2. Специфичности колективног осигурања адвоката

Закон о адвокатури Републике Србије⁴⁴ дефинише осигурање од професионалне одговорности адвоката као обавезно.⁴⁵ ЗА јасно дефинише да се ради о осигурању од професионалне одговорности, што значи да ће осигуравач бити у обавези да накнади евентуалну штету трећем оштећеном лицу само у случају кад адвокат начини штету у вршењу своје професије.⁴⁶

О колективном осигурању морамо посебно говорити када су у питању адвокатске канцеларије, са једне стране, и ортачка адвокатска друштва, са друге стране. Адвокатску канцеларију може да чини један или више самосталних адвоката. У другом случају, адвокатска канцеларија може да закључи колективно осигурање за све адвокате који раде у тој канцеларији, иако она нема правни субјективитет. Са друге стране, ортачко адвокатско друштво има статус правног лица и оно се мора регистровати као привредно друштво.⁴⁷ ЗА дефинише обавезу осигурања од одговорности за ортачко адвокатско друштво, као и за друге адвокате који не обављају своју делатност у оквиру таквог друштва. Ова обавеза је регулисана на начин да се неће дозволити упис ортачког адвокатског друштва у регистар Коморе ако осигурање није закључено.⁴⁸ Значи, ортачко адвокатско друштво мора да закључи осигурање за све своје адвокате. Оно што је битно овде рећи јесте да адвокати који су ангажовани у оквиру друштва не могу обављати своју делатност ван њега.⁴⁹ Морамо имати на уму и основна правила када је у питању одговорност ортачког друштва према трећим лицима, која се примењују и код адвокатских друштава. Ортаци одговарају својом имовином неограничено и солидарно за обавезе ортачког друштва. Такође, адвокати – чланови друштва, не могу самостално закључивати осигурање.

Једна од недоумица се односи и на могућност закључења осигурања који би се односио на конкретан судски предмет, односно странку коју адвокати односног друштва заступају. Сматрамо да таква забрана не постоји ни у ЗА, нити у другим законима који регулишу осигурање, као ни у ЗОО. Самим тим, ортачко адвокатско друштво би могло да

44 Закон о адвокатури Републике Србије – ЗА, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011 и 24/2012 – одлука УС.

45 ЗА, чл. 37 ст. 1.

46 Владимир Чоловић, Магдалена Макиела, „Осигурање од професионалне одговорности адвоката“, *Проузроковање шийетје, накнада шийетје и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Ваљево, 2023, 413.

47 *Ibid.*, 412.

48 ЗА, чл. 48.

49 ЗА, чл. 47 ст. 2 тач. 1.

закључује друге уговоре о осигурању који би се односили на један или више конкретних предмета, односно странака. У том смислу, морамо разликовати обавезно осигурање, које је колективно и које се закључује преко Адвокатске коморе, и добровољно осигурање, које ортачко адвокатско друштво закључује у односу на конкретне предмете и странке.

Морамо имати на уму и политику осигуравача кад говоримо о осигурању адвоката у оквиру наведених друштава. Поменућемо праксу у САД, где постоје најмање три различита начина осигурања, у зависности о каквом адвокатском друштву се ради. Тако, разликују се мала друштва, друштва која броје од 35 до 50 адвоката, као и већа адвокатска друштва.⁵⁰ Неким осигуравачима се неће исплатити да закључе осигурање са мањим друштвима. То значи да ће та друштва бити прунуђена да прихвате услове осигуравача без преговора. Поред тога, постоје разлике и у обиму пружања услуга које се односе на управљање ризиком. Но, наведени услови зависе и од пословног приступа како од стране будућих осигураника, тако и од стране осигуравача.⁵¹ Затим, овде је веома важно истаћи и разлику између онога што осигуравач мора да постигне када је у питању управљање ризиком и ефекта наведеног на адвокатска друштва. Осигуравачи не предузимају мере управљања ризиком, како би променили приступ адвоката у обављању делатности, као ни да би допринели неком интересу од важности за адвокате, већ се те мере односе како би се водило рачуна само о сопственим интересима, како би се смањио број осигураних случајева и максимизирао профит. У том смислу, осигуравачи могу да одреде искључења из осигурања, ако се ризик појављује и реализује веома често, а што је тешко покрити предвиђеним премијама за ову врсту осигурања.⁵² Колективна или групна осигурања адвоката се у САД посматрају и са становишта уштеде. Од 1963. године су у порасту програми који нуде овакав облик осигурања за адвокате. Ти програми представљају резултат сарадње адвоката и осигуравача. Код наведених програма не ради се увек о класичном колективном осигурању, с обзиром на то да се и појединачни уговори о осигурању закључују са појединцима адвокатима и адвокатским друштвима. Међутим, под колективним осигурањем у наведеном смислу се подразумева преглед доступних полиса, елемената осигурања, као и врста и узрока ризика, што је од велике важности за закључење других уговора о колективном осигурању.⁵³

50 Tom Baker, Rick Swedloff, „Regulation by Liability Insurance: From Auto to Lawyers Professional Liability“, *UCLA Law Review*, Vol. 60, Nr. 5/2013, 1438–1439.

51 *Ibid.*

52 *Ibid.*, 1439.

53 Donald J. Ladanyi, „Lawyers’ Professional Liability Insurance“, *Cleveland State Law Review*, Vol. 21, Nr. 2/1972, 77.

3. Општи елементи који морају бити узети у обзир код колективног осигурања од одговорности јавних бележника и адвоката

Пре свега, поставићемо питање (које смо напред само поменули) који критеријуми морају бити примењени код одређивања суме осигурања? Они се односе на број и вредност предмета јавних бележника и адвоката. Поставља се питање да ли треба одредити исту премију и исту суму осигурања (минималну) за све јавне бележнике или адвокате. По нашем мишљењу не, јер би се тиме потенцијално оштетиле странке, односно трећа лица. Одређивање минималне суме осигурања без узимања у обзир наведених критеријума може довести до потенцијалног оштећења клијената.

Друго питање се односи на плаћање премија Комори од стране јавних бележника или адвоката. Наиме, да ли јавни бележник или адвокат закључује уговор са Комором у коме се дефинише обавеза тог лица или сама чињеница да је то лице поднело захтев за упис у именик Коморе представља истовремено и пристанак на опште услове осигурања и елементе уговора о колективном осигурању.

Такође, Комора јесте уговарач осигурања, али адвокат или јавни бележник имаће статус осигураника тек када плате премију, што значи да Комора није дужна да им преда полису док они не изврше своје обавезе по уговору о осигурању.⁵⁴ У сваком случају, док адвокат или јавни бележник не изврше своје обавезе по уговору о осигурању, не могу бити уписани у регистар.

Следећи важан елемент односи се на самостално закључење уговора о осигурању између лица које врши слободну професију и осигуравача, а који је у складу са условима које је Комора дефинисала са осигуравачем. У сваком случају, везано за осигурање од одговорности било јавних бележника, било адвоката, могу се разликовати следеће ситуације: а) да је закључен уговор са другим осигуравачем по истим условима осигурања; б) да је закључен уговор у коме је предвиђена већа сума осигурања, као и шири обухват ризика; в) да је закључен посебан уговор са другим осигуравачем; као и г) да је дошло до придруживања колективном осигурању које је закључила Комора.

54 Н. Петровић Томић, 181.

VI Професионална одговорност, јавни интерес и колективно осигурање

И професионалну одговорност и колективно осигурање морамо посматрати и са становишта остваривања јавног интереса, без обзира на то да ли је у питању пренос јавних овлашћења на поједине слободне професије или не. Наиме, одређивање одговорности за штету коју су јавни бележници и адвокати проузроковали веома је осетљиво са становишта делегирања надлежности од јавних органа, односно преноса јавних овлашћења.⁵⁵ Самим тим, настали однос између странке и јавних бележника или адвоката, није само приватни однос између та два лица, већ се ради и о интересу државе, који се односи на квалитетно и законито вршење јавних служби. Практично, не поставља се само питање накнаде штете, већ и остваривања интереса општег значаја. Због тога је веома битно на јасан начин регулисати обавезност осигурања од одговорности за штету вршењем јавне службе. Јавни бележници одговарају за свој рад целокупном својом имовином и они о томе морају да воде рачуна код вршења својих послова. Морамо поновити да се код појединих слободних професија мора разликовати дисциплинска, прекршајна, кривична и грађанска одговорност.⁵⁶ Наведени облици одговорности се међусобно не искључују, јер се, у пракси, паралелно реализују према оштећеном лицу. Али, са становишта оштећених лица, најважнија је грађанска одговорност, обзиром на то да се осигурање односи управо на овај облик одговорности.

Морамо рећи да се слажемо са ставовима појединих аутора да обавезу осигурања путем закључења колективног уговора не морају да утврде удружења (коморе) чији чланови обављају професионалне делатности за које је предвиђено обавезно осигурање од одговорности.⁵⁷ Значи, код обавезних осигурања може, али не мора да се утврди закључења колективног осигурања од стране удружења или коморе као уговарача осигурања. Разлог томе је сама чињеница да су ова осигурања обавезна и да лица која обављају професионалну делатност не могу да обављају делатност ако нису осигурана од одговорности, без обзира на то да ли се на та лица преносе јавна овлашћења или не.

55 В. Црњански, 74.

56 Ј. Плећаš, 115.

57 Ј. Пак, 37.

VII Закључак

Управо због чињенице да коморе и струковна удружења нису у обавези да утврде закључивање колективног уговора у име својих чланова, постављамо питање због чега је законодавац у Србији дефинисао овакав начин закључења уговора. Видимо да и у још неким законодавствима у региону постоји одредница да Комора може да закључи колективни уговор, што наравно ствара недоумице да ли је оно обавезно или не. Ако је услов за упис јавног бележника или адвоката у Комору обавезно осигурање од одговорности, онда није потребно закључивање колективног уговора. Сигурно је да би морала да се утврде друга правила за закључење ове врсте осигурања, која би се односила на обавезну суму осигурања на коју би сваки јавни бележник и адвокат морао да се осигура, али у складу са обимом посла, бројем и вредношћу предмета које обрађују, затим на посебна правила која би се односила на искључење из осигурања, као и на случајеве закључења посебних уговора о осигурању у односу на један или више истоврсних послова које врше наведене професије, као и на одређене кориснике њихових услуга. У вези са сумом осигурања, сигурно је да би требало предвидети и усклађивање са променама у обиму посла, што значи да би јавни бележници и адвокати морали да пријављују промене у пословању. Најзад, код колективног осигурања постоје односи осигуравач – уговарач осигурања, уговарач осигурања – осигураник, осигуравач – осигураник, осигураник – оштећено лице и осигуравач – оштећено лице (имајући у виду да оштећено лице може поставити директан захтев за накнаду, односно може поднети директну тужбу), о чему, такође, мора да се води рачуна код дефинисања колективног осигурања професионалне делатности.

Коришћена литература

- Arambašić Jelena, „Ugovori o osiguranju od odgovornosti odvjetnika i javnih bilježnika“, *Javni bilježnik*, Vol. 27, br. 50/2023.
- Baker Tom, Swedloff Rick, „Regulation by Liability Insurance: From Auto to Lawyers Professional Liability“, *UCLA Law Review*, Vol. 60, Nr. 5/2013.
- Butler Robert B., „Some Legal Problems in Group Insurance“, *Louisiana Law Review*, Vol. 22, Nr. 1/1961.
- Иванчевић Катарина, „Осигурање јавних бележника од професионалне одговорности“, *Европска ревија за право осигурања*, бр. 2/2012. (Ivančević Katarina, „Osiguranje javnih beleznika od profesionalne odgovornosti“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 2/2012)

- Јовановић Слободан, „Регулисање уговора о приватном колективном осигурању у европском праву“, *Евројска ревија за право осигурања*, бр. 2/2013. (Jovanović Slobodan, „Regulisanje ugovora o privatnom kolektivnom osiguranju u evropskom pravu“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 2/2013, 8).
- Лабудовић Станковић Јасмина, „Колективно осигурање запослених – страна и домаћа искуства“, *Евројска ревија за право осигурања*, бр. 4/2018. (Labudović Stanković Jasmina, „Kolektivno osiguranje zaposlenih – strana i domaća iskustva“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 4/2018)
- Ladanyi Donald J., „Lawyers’ Professional Liability Insurance“, *Cleveland State Law Review*, Vol. 21, Nr. 2/1972.
- Piechota Anna, „Identification of differences between group and individual life insurance for employees“, *Economic and Environmental Studies*, Vol. 19, Nr. 2/2019
- Пак Јасна, *Право осигурања*, Београд, 2011. (Pak Jasna, *Pravo osiguranja*, Beograd, 2011)
- Петровић Здравко, Чоловић Владимир, Мрвић Петровић Наташа, *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Београд, 2010. (Zdravko Petrović, Vladimir Čolović, Nataša Mrvić Petrović, *Obavezna osiguranja u saobraćaju i naknada štete*, Beograd, 2010)
- Петровић Томић Наташа, *Право осигурања: Систем, књига I*, Београд, 2019. (Petrović Tomić Nataša, *Pravo osiguranja: Sistem, knjiga I*, Beograd, 2019)
- Plečaš Jure, „Profesionalna odgovornost javnih bilježnika u Republici Hrvatskoj – stegovna, kaznena, prekršajna i građanskopravna“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, br. 26/2018.
- Fras Mariusz, „The European Context of the Group Insurance Contract“, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, Vol. 27, 2020
- Hjalmarsson Johanna, „The Swedish Insurance Contracts Act 2005 – an overview“, *Nordisk Försäkringstidskrift*, Nr. 1/2008.
- Црњански Владимир, *Извршност јавнобележничког записа*, Београд, 2024. (Crnjanski Vladimir, *Izvršnost javnobeležničkog zapisa*, Beograd, 2024)
- Чоловић Владимир, „Осигурање од одговорности јавних бележника (законодавство Републике Српске и законодавства појединих земаља у региону)“, *Правна ријеч*, бр. 47/2016. (Čolović Vladimir, „Osiguranje od odgovornosti javnih beležnika (zakonodavstvo Republike Srpske i zakonodavstva pojedinih zemalja u regionu)“, *Pravna riječ*, br. 47/2016)

- Чоловић Владимир, „Временско ограничење обавезе осигуравача – примена *claim's made* клаузуле код осигурања од одговорности“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2018. (Čolović Vladimir, „Vremensko ograničenje obaveze osiguravača – primena *claim's made* klauzule kod osiguranja od odgovornosti“, *Pravo i privreda*, br. 7–9/2018)
- Чоловић Владимир, „Циљ код осигурања од одговорности“, *Право између идеала и стварности* (ур. Страхиња Миљковић), Београд, 2023. (Čolović Vladimir, „Cilj kod osiguranja od odgovornosti“, *Pravo između ideala i stvarnosti* (ur. Strahinja Miljković), Beograd, 2023)
- Чоловић Владимир, Макиела Магдалена, „Осигурање од професионалне одговорности адвоката“, *Проузроковање штете, накнада штете и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Ваљево, 2023. (Čolović Vladimir, Makiela Magdalena, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata“, *Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje* (ur. Zdravko Petrović, Vladimir Čolović, Dragan Obradović), Beograd – Valjevo, 2023)
- Шулејић Предраг, *Право осигурања*, Београд, 2005 (Šulejić Predrag, *Pravo osiguranja*, Beograd, 2005)

Vladimir ČOLOVIĆ, PhD

Principal Research Fellow, Full Professor at the Union University Law School, Serbia

Vladimir CRNJANSKI, PhD

Assistant professor at the Union University Law School, Serbia

COLLECTIVE PROFESSIONAL LIABILITY INSURANCE (With Reference to Collective Insurance of Notaries and Attorneys)

Summary

Persons practicing liberal professions, such as notaries, attorneys, bankruptcy trustees and others, are obliged to insure themselves against professional liability, so that third parties who use their services are protected from possible damages. Some professional associations, as well as chambers, conclude collective professional liability insurance for the above-mentioned persons, in order to achieve uniformity in defining insurance premiums and insurance conditions. The legislation of the Republic of Serbia regulating notary public and advocacy prescribes the obligation of members of chambers in these areas to conclude insurance through the chambers by joining to collective insurance concluded by the respective chambers as contracting parties. The paper raises the question of whether the conclusion of collective insurance can be defined in the above-mentioned area of insurance, as it is done in the legislation of the Republic of Serbia, taking into account the nature of performing liberal professions, as well as the differences in the volume of work and income generated by performing the above-mentioned professions. The authors also look at individual legal solutions in other countries, and pay attention to the basic characteristics of collective insurance in other areas.

Key words: *Professional Liability. – Compulsory Insurance. – Collective Insurance. – Attorneys. – Notaries.*

Датум пријема рада: 25. 3. 2025.

Датум прихватања рада: 28. 4. 2025.